

Tijorat banklarida pul oqimlari to'g'risida hisobotni takomillashtirish

Bakirova Maylixon Baxromjon qizi.

Bank moliya akademiyasi tinglovchisi

***Annotatsiya:** Ushbu maqola tijorat banklarida pul oqimlari to'g'risidagi hisobotlarni takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan. Maqolada, tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda va iqtisodiy faoliyatini to'g'ri baholashda pul oqimlari hisobotlarining o'rni va ahamiyati keng ko'lamda tahlil qilinadi. Hisobotlarning aniq va samarali tuzilishi, bankning naqd pul harakatlarini, likvidlik darajasini va investitsiya faoliyatini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Maqolada pul oqimlari hisobotlarini tayyorlashda mavjud metodologik yondashuvlar, shu jumladan, to'liq va qisqacha metodlar hamda ularning banklar faoliyatiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, banklarda pul oqimlari monitoringi va tahlilini takomillashtirish bo'yicha takliflar va amaliy tavsiyalar beriladi. Xalqaro moliyaviy hisobot berish standartlari va milliy normativlar asosida pul oqimlari hisobotlarini yanada samarali tuzish uchun zarur metodlar va vositalar ko'rib chiqiladi. Maqola, tijorat banklarining moliyaviy boshqaruv tizimlarini rivojlantirish va moliyaviy shaffoflikni oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.*

***Kalit so'zlar:** pul oqimlari monitoringi, xalqaro standartlar, moliyaviy barqarorlik, moliyaviy hisobotlar, naqd pul harakatlari, soliq hisobotlari, metodologik yondashuvlar, bank boshqaruvi, moliyaviy shaffoflik, normativ-huquqiy talablar.*

***Abstract:** This article is devoted to the improvement of cash flow statements in commercial banks. In the article, the role and importance of cash flow reports in ensuring the financial stability of commercial banks and in the correct assessment of*

economic activity is widely analyzed. A clear and effective structure of reports is an important tool in determining the bank's cash flow, liquidity level and investment activity. The article analyzes the existing methodological approaches to the preparation of cash flow statements, including full and short methods, as well as their impact on the activity of banks. Also, proposals and practical recommendations are given for improving the monitoring and analysis of cash flows in banks. Based on international financial reporting standards and national regulations, the necessary methods and tools for more effective preparation of cash flow statements are considered. The article presents practical recommendations aimed at developing financial management systems of commercial banks and increasing financial transparency.

Key words: *cash flow monitoring, international standards, financial stability, financial statements, cash movements, tax statements, methodological approaches, bank management, financial transparency, regulatory requirements.*

Kirish: Tijorat banklari moliya tizimining markaziy bo‘g‘ini sifatida iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash, moliyaviy barqarorlikni saqlash va investorlar, davlat organlari va boshqa manfaatdor tomonlar uchun aniq va shaffof hisobotlar taqdim etishda muhim rol o‘ynaydi. Banklar o‘z faoliyatining samaradorligini baholashda va moliyaviy xavf-xatarlarni boshqarishda turli xil moliyaviy ko‘rsatkichlardan foydalanadilar. Shulardan biri — pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotlar. Ushbu hisobotlar bankning naqd pul kiritimlari va chiqimlarini aks ettirib, uning likvidlik darajasi, operatsion va investitsion faoliyatini aniqlashga imkon beradi.

Bugungi kunda tijorat banklarining moliyaviy hisobotlarini tayyorlashda va tahlil qilishda ba'zi muammolar mavjud, xususan, hisobotlarning noaniqligi, standartlarning turlicha bo‘lishi, metodologik xatoliklar va auditorlik xatoliklari. Shuning uchun tijorat banklarida pul oqimlari hisobotlarini takomillashtirish zarurati tobora ortib bormoqda. Ushbu maqolada tijorat banklarida pul oqimlari hisobotlarini

takomillashtirish bo'yicha mavjud metodologik yondashuvlar, amaliy muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Metodologiya: Ushbu maqolada tijorat banklarida pul oqimlari to'g'risidagi hisobotlarni takomillashtirish masalalari o'rganilgani uchun, asosiy metodologiya sifatida tahliliy va taqqoslash usuli hamda amaliy yondashuv qo'llanilgan.

Maqolada tijorat banklarining pul oqimlari hisobotlarini tayyorlashda yuzaga keladigan muammolar va ularni takomillashtirish yo'llari tahlil qilingan.

Har bir muammoning asosiy sabablari aniqlanib, mavjud holat tahlil qilindi.

Hisobotlar shakllarining turlicha bo'lishi, pul oqimlarini tasniflashdagi qiyinchiliklar, xalqaro va milliy standartlar o'rtasidagi farqlar kabi masalalar chuqur tahlil qilindi.

Maqolada tijorat banklarining pul oqimlari hisobotlari turli metodlar bilan solishtirildi: to'liq metod (direct method) va qisqacha metod (indirect method).

Har bir metodning afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilindi va ular banklar faoliyatida qanday qo'llanilishi mumkinligi ko'rsatildi. Maqolada tijorat banklarida pul oqimlari hisobotlarini takomillashtirish uchun konkret tavsiyalar berilgan. Xalqaro moliyaviy hisobot berish standartlari (IFRS) va milliy normativlar asosida metodlarni takomillashtirishga qaratilgan amaliy yo'nalishlar keltirilgan. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish, audit tizimini takomillashtirish va ichki nazoratni kuchaytirish kabi amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tahlil va natijalar: Tijorat banklarida pul oqimlari va uning ahamiyati: Pul oqimlari hisobotlari bank faoliyatining eng muhim qismlarini aks ettiradi. Ular naqd pulning kirishi va chiqishini, bankning operatsion va investitsion faoliyatini, shuningdek, moliyaviy resurslarining harakatini ko'rsatadi. Tijorat banklarining moliyaviy holatini baholashda pul oqimlarining tahlili asosiy ko'rsatkichlardan biri bo'lib xizmat qiladi. Pul oqimlari hisobotlari, ayniqsa, banklarning likvidlik va barqarorlik darajasini aniqlashda zarur vosita hisoblanadi. Tijorat banklarida pul oqimlari uch asosiy kategoriya bo'yicha tasniflanadi: Operatsion oqimlar — bankning kundalik faoliyatidan kelib chiqadigan pul oqimlari. Bunga depozitlarni jalb qilish,

kreditlar berish va boshqa asosiy bank xizmatlari kiradi. Investitsion oqimlar — uzoq muddatli aktivlar bilan bog‘liq bo‘lgan pul oqimlari. Masalan, ko‘chmas mulk yoki qiymatli qog‘ozlar sotish va sotib olish operatsiyalari. Moliya oqimlari — bankning kapital va qarzlari bilan bog‘liq bo‘lgan operatsiyalari, masalan, qarz olish, qarzlarni qaytarish yoki dividendlarni to‘lash.

Banklarning pul oqimlarini tahlil qilish, ayniqsa, ular tomonidan qabul qilinadigan kredit qarorlari, investitsion strategiyalar va moliyaviy boshqaruv siyosatlariga to‘g‘ri ta‘sir ko‘rsatadi.

Pul oqimlari hisobotlarini tayyorlashda mavjud muammolar: Tijorat banklarida pul oqimlari hisobotlarini tayyorlashda bir qator muammolar yuzaga keladi. Ular quyidagilardan iborat:

Hisobotlarni shakllantirishda metodologik farqlar: Har bir bank o‘z ichki siyosatlari va amaliyotlariga ko‘ra hisobot shakllarini va ularning tarkibini farqlaydi. Bu esa banklarni solishtirishni qiyinlashtiradi va umumiy tahlilni murakkablashtiradi. Hisobot shakllarining turlicha bo‘lishi, o‘z navbatida, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun qiyinchiliklar tug‘diradi.

Pul oqimlarini to‘g‘ri tasniflashdagi noaniqliklar: Ba‘zan banklar operatsion, investitsion va moliyaviy oqimlarni aniq ajratishda qiyinchiliklarga duch keladi. Misol uchun, ba‘zi operatsion operatsiyalar investitsion yoki moliyaviy oqimlar sifatida ko‘rsatiladi, bu esa hisob-kitoblarni noaniq qiladi.

Xalqaro standartlarga moslik masalalari: Xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari (IFRS) va milliy normativlar o‘rtasida farqlar mavjud. Bu banklarning hisobotlarini tayyorlashda qiyinchiliklar tug‘diradi va tahlil jarayonini murakkablashtiradi.

Likvidlikni boshqarishdagi muammolar: Pul oqimlari hisobotlari bankning likvidlik darajasini aniqlashda katta ahamiyatga ega bo‘lsa-da, ba‘zan banklar operatsiyalarni vaqtida va to‘g‘ri aks ettira olmaydi, bu esa likvidlik muammolariga olib kelishi mumkin.

Pul oqimlari hisobotlarini takomillashtirish yo'llari: Tijorat banklarida pul oqimlari hisobotlarini takomillashtirish uchun quyidagi metodologik yondashuvlar va amaliy tavsiyalar mavjud:

Hisobot shakllarini birlashtirish: Tijorat banklari o'z hisobot shakllarini xalqaro standartlarga mos ravishda yagona tizimga keltirishi lozim. Bu nafaqat soliq va auditorlik nazoratini osonlashtiradi, balki investorlar uchun ham aniq va shaffof ma'lumot taqdim etadi.

Pul oqimlari tasnifini yaxshilash: Operatsion, investitsion va moliyaviy oqimlarni to'g'ri ajratish uchun aniq metodologik yondashuvlarni ishlab chiqish zarur. Bu banklarga operatsiyalarni yanada samarali tahlil qilish imkonini beradi va moliyaviy holatni yanada aniqlik bilan aks ettiradi.

Xalqaro standartlarni to'g'ri qo'llash: IFRS yoki GAAP kabi xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlarini joriy etish va ularni bank faoliyatida to'g'ri tatbiq etish zarur. Bu banklarning moliyaviy natijalarini boshqa xalqaro moliya tashkilotlari bilan solishtirishni osonlashtiradi va transchegaraviy hamkorlikni yaxshilaydi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash: Banklar zamonaviy texnologiyalarni, masalan, blokcheyn yoki sun'iy intellektni qo'llash orqali hisobotlarni avtomatlashtirishi mumkin. Bu usullar hisobotlarni tayyorlash jarayonini tezlashtiradi va xatoliklarni kamaytiradi.

Ichki nazoratni kuchaytirish: Pul oqimlari hisobotlarini to'g'ri shakllantirish uchun banklar o'z ichki nazorat tizimlarini kuchaytirishi lozim. Bunga hisobotlarni tekshirish, audit jarayonlarini yanada shaffof qilish va xatoliklarni bartaraf etish kiradi.

Amaliy tavsiyalar va xulosa: Tijorat banklarida pul oqimlari hisobotlarini takomillashtirish uchun zarur bo'lgan tavsiyalar quyidagilar:

Yagona metodologik yondashuvni ishlab chiqish: Banklar o'z hisobot shakllarini va tasnifini aniq metodologiyalar asosida ishlab chiqib, moliyaviy operatsiyalarni samarali ravishda tahlil qilishlari kerak.

Xalqaro va milliy standartlarni uyg'unlashtirish: Hisobotlarni tayyorlashda xalqaro va milliy moliyaviy standartlarga to'liq moslashish zarur. Bu banklarning moliyaviy natijalarini aniq va to'g'ri aks ettirishga yordam beradi.

Texnologiyalarni joriy etish: Banklar moliyaviy hisob-kitoblarni avtomatlashtirish va texnologiyalar yordamida tahlil qilishni joriy etishlari lozim. Bu nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki xatoliklarni kamaytiradi.

Audit tizimini takomillashtirish: Banklar o'z auditorlik va moliyaviy tekshiruv tizimlarini mustahkamlashlari kerak. Bu hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash va investorlar uchun aniq ma'lumot.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nazarali o'g'li, M. S. (2023). THE STUDY OF VALUE-ADDED TAX: KNOWLEDGE FROM THE EU VAT EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S VAT SYSTEM. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 131-135.
2. Otto, M., & Thornton, J. (2023). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I VA AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIQ TO'LOVCHILARINI BIR-BIRIDAN FARQLI JIHATLARINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 140-143.
3. Po'latov, S., & Farmonov, I. (2023). The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.
4. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. 1997 yil 01 mart. <https://lex.uz/docs/111189>
5. Bodi Z., Merton R.S. Uchebnik. Finansi. M.: "Vilyams ", 2007. – 347 s.
6. Маликов Т.С. Бюджет-солик сиёсати. Дарслик. – Т.: "IQTISOD- MOLIYA", 2019. – 404 бет

7. Moliya: nazariy asoslar: O'quv qo'llanma / T.S.Malikov; –T.: "Iqtisod- Moliya", 2021. – 434 bet.
8. Tilabov N.T. “Moliya” fanidan o’quv uslubiy qo’llanma. –T.: "IMPRESS MEDIA" MCHJ. 2022. 46 bet.
9. Tilabov N.T. Солиқ сиёсатини такомиллаштириш - иқтисодиётни тартибга солиш инструменти сифатида. "Science and Education" Scientific Journal. 2022/5/ 1743-1757. www.openscience.uz
10. Tilabov N.T. Liberalization of tax policy - guarantee of economic stability. "Science and Education" Scientific Journal. MAY 2021/VOLUME 2 ISSUE 5. 1097-1112. www.openscience.uz